

Akrivpodden

Om Häxor, häxprocesser och folktro

Jim Hedlund diskuterar med elvaårige Ivan Grut om häxor och den häxpanik som drabbade Sverige vid slutet av 1600-talet. Ett fenomen där barnen rådde över liv och död för den lilla människan.

Medverkande: Jim Hedlund, Ivan Grut och Kalle Retzell.

Musik: Diabolic Gaze – Luella Gren och The Dark Wizard – Christoffer Moe Ditlevsen.

[Musik: Diabolic Gaze – Luella Gren]

[Kalle Retzell som kyrkoherde]

Kyrkoherden vördig och vällärde herr Pehr Berghernius klageligen tillkänna gifwer, det 4 quinno personer ähro kombne i roop och ryckte, af een flicka Brita Olufsdotter i Krook 7 åhr gammal sedt i Blåkulla nembligen att een piga Karin Larsdotter i Krook 50 åhr gammal hafwer förledin winter tagit flickan Brita Olufsdotter medh och bägge rydit på en stöör till Blåkulla undertijden på koor och een häst, så at hon 8 gånger ähr blifwin af Karin Larsdotter tijt hafder. Dher i Blåkulla hafwer Brita sedt henne dantza med sathan sielf, som hon igenkänner....

[Musik: The Dark Wizard – Christoffer Moe Ditlevsen]

Jim Hedlund: Hej! Och välkomna till Arkivpodden i vår serie "Dokumentet berättar".

Jag heter Jim Hedlund och som vanligt sänder vi från vår poddstudio i Östersund.

Och vad var det här ni hörde för något i inledningen då?

Jo, det var ett utdrag från Undersåkers dombok den tredje november 1673. Och det var ett utdrag från en av alla dessa rättegångar under häxprocesserna som rasade under slutet av 1600-talet. Otäckt värre.

Men nu kära lyssnare, så har jag än en gång fått besök av vår yngsta gäst hittills.

Så jag säger: Hej och välkommen hit igen Ivan Grut!

Ivan Grut: Tackar! Tackar!

Jim: Och för er som inte lyssnat på oss förut så kan jag berätta att Ivan är 11 år och han har tidigare poddat med oss om Brott och Straff. Och det gick ju väldigt bra eller hur?

Ivan: Ja, det var jättekul faktiskt. Men jag har tänkt på en sak. Den där podden vi gjorde då, började vi ju med ett dokument som berättade om en bödel som skulle ha betalt för att han avrättat två kvinnor för att de skulle vara häxor.

Jim: Ja, så var det.

Ivan: Och just det att folk verkligen trodde på att det fanns häxor och vad som hände kring det, tycker jag är spännande.

Jim: Ja, det är ju både spännande och en väldigt sorglig historia.

Ivan: Så då tycker jag att vi pratar om just det här med häxor och häxbränningarna.

Jim: Vet du vad Ivan, det är en lysande idé. Men då får vi färdas cirka 350 år bakåt i tiden.

Ja, till 1600-talet.

Ivan: Ja, det är ju länge sedan.

Jim: Ja, och tur är väl det.

Ivan: Det här från Undersåker som man hörde om i början, kan du inte berätta lite mer om det?

Jim: På hösttinget i Undersåker den 3 november, vittnade de 7-årig flicka - Brita Olufsdotter från byn Krok i Kalls socken, om att hon blivit bortrövad till Blåkulla, av en piga som hette Karin Larsdotter. Den här pigan Karin var 50 år gammal och kallades för "Karin i Krook". Brita sa också att Karin hade tagit med henne till Blåkulla hela 8 gånger. Första gången flög de dit

på en lång stör, men senare flög de på olika kor, en häst och till och med på länsmannen Lars Olofssons får.

Ivan: Va!? Flög de på den här stören, korna och hästen och fåret?

Jim: Jo, men det var nog det snabbaste sättet vet du...

Ivan: Jag vet inte om jag tror på det här.

Jim: Nej, det är nog inte så lätt att tro på heller.

Hur som helst, den här lilla flickan pekade också ut fler kvinnor som hon sett där i Blåkulla.

Det var den 74-åriga änkan Märit Mårtensson i Brattäggen, det var pigan Lucia Markusdotter som var 50 år och hennes lillasyster Brita Markusdotter som var 46 år.

Ivan: Så det var fyra som var anklagade för att de hade varit i Blåkulla. Men varför var det så fel att åka till Blåkulla? De hade väl inte skadat någon?

Jim: Nej, men eftersom Blåkulla var en plats dit man sa häxor flög till för att träffa andra häxor och lära sig olika trollkonster, så fanns det även en annan där som var ondast och farligast av allt liv på jorden. Djävulen själv var ju där och han dansade med häxorna, han festade med dem och gjorde en massa saker med dem som vi inte ska prata högt om nu. Och de häxor som for till Blåkulla svor också djävulen trohet. Och just det var ett mycket allvarligt brott.

Ivan: Jaha, okej, men var låg det där Blåkulla?

Jim: Det beror helt på vem man frågade. Ja, och så även vart man bodde i landet.

Här i Jämtland och Härjedalen till exempel, så sa man ofta att det låg någonstans i de Norska fjällerna. Men på andra orter kunde det ligga i närheten av hembyn där man själv bodde. Oftast så beskrivs det också att det finns en stor, fin gård där. Och det var ju i den gården man hade alla sina vilda fester och orgier ihop med djävulen.

Ivan: Jaha, det låter ju inte så bra. Men hur gick det för de här fyra kvinnorna som var i rätten?

Jim: Ja, hon Karin Larsdotter, alltså "Karin i Krook"; som hade rövat bort den lilla flickan Brita; hon erkände faktiskt att hon gjort allt det där!

Hon erkände att hon lärt sig häxkonster tio år tidigare av en okänd piga och att hon nu var under Satans makt. Hon hade även fått ett horn med salva av just Satan. Den här salvan använde man sig av när man ville flyga till Blåkulla.

Ivan: Oj oj oj! Hur kunde hon bara erkänna och berätta det?

Jim: Ja, det vet nog bara de som var med då den 3 november 1673.

Jo, förresten jag glömde ju säga att de andra tre kvinnorna som den lilla flickan Brita pekade ut även blev utpekade av Karin i Krook. Han berättade att de alla hade alla varit tillsammans där med henne och haft kul med djävulen. Men hon pekade även ut två kvinnor till; Märit Mårtensdotter och Ingeborg i Wästgården.

Ivan: Så nu kunde alltså sex personer bli dömda för häxerier?

Jim: Ja, om de alla erkände. Det krävdes ju att de skulle erkänna för att bli dömda. Karin i Krook erkände ju det mesta men de övriga fem nekade till allt och sa att det bara var en massa tokerier.

Så rätten beslutade att vänta och se ifall det skulle komma några nya uppgifter kring det hela. Man sköt på hela rättegången ett helt år framåt – alltså till den 3 november 1674.

Ivan: Hur gick det då då?

Jim: Njae, de kom inte fram till så mycket mer då heller. Karin Larsdotter (Karin i Krook) var den ende av dem som erkände att hon var i förbund med Satan och att hon även rövat med sig den flickan Brita till Blåkulla. Men de andra fem anklagade fortsatte att neka till allt. Så rätten dömde endast Karin Larsdotter för häxeri till döden genom halshuggning och sedan att bli bränd på bål.

Ivan: Jag tycker ändå det är märkligt att hon erkände allt det här. För det var ju inte sant.

Jim: Nej, jag håller med. Det kan vara många orsaker till det. Kanske blev hon torterad under förhören utanför rättssalen. Fast då borde de ju ha torterat de andra med? Kanske var hon i någon slags psykos eller "snurrig", lite tokig som man säger. Kanske var hon less på sitt liv.

Det är i alla fall ett mycket tragiskt öde.

[Musik: The Dark Wizard – Christoffer Moe Ditlevsen]

Ivan: Vet man vem som var den första kvinnan som blev bränd på bål för att hon var en häxa?

Jim: Njae, det blir nog väldigt svårt att ge ett helt rätt svar på. Tron på att vissa människor hade magiska krafter och kan både bota och göra skada med magi, fanns långt innan vi människor uppfann skriftspråket.

Under medeltiden så riskerade man att bli avrättad om man var anklagad för ha skadat eller dödat andra människor genom magi. Men det här var ju inte vanligt.

Ivan: Det var kanske inte så lätt att veta vad alla människor höll på med heller?

Jim: Nej, så är det ju. Men ett av de mer kända fallen i Sverige före den riktigt stora häxhysterin, som drog igång år 1668, är den om Elin i Horsnäs i Småland.

Den här stackars Elin avrättades 1611 för häxeri och man sa att hon hade tillverkat mjölkharar och skadat både människor och djur med svart magi. Och eftersom hon naturligtvis nekade till allt detta så gjorde man det så kallade "vattenprovet" på henne. Och då var det kört. Så den 28 september 1611 blev hon dömd till döden Sunnerbo Häradsrätt.

Ivan: Men vad menas med att hon tillverkat mjölkharar?

Jim: En mjölkhare var ett slags väsen som har fått liv genom svart magi. Det här väsendet drog saker till sin ägare, ja till den som skapat det. Oftast var det just mjölk och grädde som den drog till sig. Och den stal ju från alla grannar runtomkring. Den tjuvmjölkade grannarnas getter och kor.

Ivan: Så om min ko gav bra med mjölk och min grannes ko mjölkade sämre så kunde jag bli anklagad för häxeri?

Jim: Ja, precis. Det fanns flera namn på det här väsendet. Till exempel puken, bäran, bjäran och mjölkhare.

Ivan: Puken lät läskig. Men hur såg det ut?

Jim: Det kunde till exempel vara gjort av ett nystan av tyg, kvistar och hår som man gav liv genom att droppa sitt eget blod på det. Jag föreställer mig det som en liten boll.

Ivan: Jaha, och så rullade den iväg och snodde mjölk.

Men Jim; Du sa att Elin fick göra ett "vattenprov". Det var väl då man bakband deras händer och fötter och slängde dem i en sjö. Och flöt dem så var dem en häxa och sjönk dem till botten så var de oskyldiga?

Jim: Ja, precis så gick det till. Man har ju liksom inte en chans på något sätt. Dels är det jättesvårt att bara sjunka till botten på en gång. Vi har ju luft i lungorna. Och sjönk man hade man ju fyllt lungorna med vatten och då drunknar man ju.

Ivan: Det var ett grymt test och orättvist!

Jim: Ja, absolut!

Ivan: Du sa att den stora häxysterin kom senare. Vad hände då?

Jim: Ja, man kan nog säga att gnistan till den stora häxysterin, tändes år 1667 i en liten by som heter Åsen i Älvdalen, norra Dalarna.

Det var en liten pojke Mats, som såg att den 11-åriga flickan Gertrud Svensdotter, gick på vattenytan i älven.

Ivan: Va!? Det är ju omöjligt!

Jim: Ja, det är ju omöjligt och det var det nog då också.

Men Mats berättade ändå det här för sin pappa, som sen i sin tur gick och berättade det här för prästen Lars Elvius. Och så kallade Prästen på Gertrud för nu skulle hon förhöras om hur hon lärt sig att gå på vatten. Gertrud förhördes flera gånger och det var säkert långa förhör med en massa frågor som ibland inte Gertrud förstod någonting av. Ja, och till slut så erkände hon att det var genom trollkonst hon lärt sig gå på vatten. Och det värsta av allt, hon hade även varit i Blåkulla och hälsat på djävulen.

Ivan: Men det är ju helsjukt att vuxna människor trodde på det här.

Jim: Ja, fast det är egentligen inte så konstigt om man tänker på vad dåtidens människor hade för tro och uppfattning om liv, andar, troll och andra övernaturliga väsen. Att det fanns

goda men också onda makter var självklart för dem. Man såg det som en evig kamp mellan Gud och Satan. Och det hade ju varit många krig och missväxter och svält under hela 1600-talet, så man tänkte nog att Satan/djävulen ständigt var närvarande.

Ivan: Ja, folk tror ju på olika konstiga saker idag med.

Jim: Ja, vi kanske inte tror på häxor längre men människor i framtiden kommer säkert att undra hur vi idag tänkte och hur vi kunde tro på saker och ting.

Ivan: De sa att de flög till Blåkulla? De fanns ju inga flygplan direkt...

Jim: Nejvisst, och de flög dit oftast på en upp och nervänd ko eller häst. Men en del använde sig även av störrar, spiskrokar och till och med andra människor, som farkoster.

Ivan: Men just det här med att man sett en gumma flyga på en upp och nervänd kossa?

Jim: Många av de här "häxberättelserna" var redan då "vandringssägner" som hade berättats i generationer långt tidigare. Och innan hade man inte brytt sig om det så mycket. Det var ju kul att berätta om konstiga saker och försöka få de som lyssnade att skratta.

Men vid den här tiden hade man börjat se allvarigare på just trolldom.

Ivan: Hur då?

Jim: Jo, men under 1600-talet var ju faktiskt en Sverige diktatur och en militär stormakt.

Kungen var av Guds nåde – han hade alltså fått sin kungliga makt av Gud. Och hela landet skulle nu fostras in i de här tankarna. Och man då ägnade sig åt trolldom och häxerier, var det dels ett hot mot allt det goda gudomliga men även ett hot mot den politiska ordningen, ett hot mot kungen som då hade all makt över hela Sverige. Prästerna runtom i landet fick till uppgift att upprätthålla den här ordningen. Så nu var de på sin vakt och den här prästen Lars Elvius vill säkert visa att han var att lita på.

Ivan: Vad hände sen då?

Jim: Under förhören så pressades Gertrud att peka ut andra människor som hon sett i Blåkulla. Det var både kvinnor och andra barn från byn. Och efter ett tag så ledde det här till riktiga rättegångar.

Ivan: Och då blev det allvar.

Jim: Ja, det blev dödsallvarligt.

[Musik: The Dark Wizard – Christoffer Moe Ditlevsen]

Jim: När man började anklaga fler för häxeri och att fler barn sa att de varit i Blåkulla var den här "farliga bollen" i rullning.

Ivan: Hur då?

Jim: Jo, det blev ju fler och fler inblandade och alla hade sin egen historia och all kunde de peka ut ytterligare någon som de kände till att även de hade varit i Blåkulla. Det här bara växte ju. Vem som helst kunde ju bli misstänkt.

Ivan: Att bara peka ut folk för att ha gjort saker de inte gjort. Förstod de inte att de skadade dem?

Jim: Nej, kanske inte. Många var ju yngre barn.

Och nu spred sig det här upp till Härjedalen eftersom Gertrud var från Lillhärdal i södra Härjedalen. Hon hade nämligen pekat ut sin pappas fästmö Märith Jonsdotter, "Stor-Märith" för att ha lärt ut de här trollkonsterna till henne.

Ivan: Så man spred alltså det här genom rykten som inte var sanna och påhittade historier?

Jim: Ja, och nu drogs det igång rättegångar i Härjedalen. Och just de här ryktena om att barn blev kidnappade och bortförda till Blåkulla av kvinnor som ville gå i förbund med djävulen spred sig från by till by. Många föräldrar blev oroliga och man pratade nog om det här i många hem och skrämde upp både andra vuxna och barn.

Ivan: Då blev de helt enkelt hysteriska.

Jim: Absolut Ivan, de blev hysteriska. Och fler och fler barn kom och vittnade och fler och fler kvinnor pekades ut som häxor. Och eftersom man under 1600-talet skärpt lagen efter Gamla Testamentet i Bibeln: "En trollkona skall du icke låta leva", så fick många av de anklagade dödstraff.

Ivan: Den här rättegången vi hörde om i början från Undersåker, kanske inte blivit av om man inte spridit såna här rykten?

Jim: Nej, precis. Och även om avståndet mellan Lillhärdal och Undersåker är långt utan bil, buss och tåg, så spred sig ryktena och häxpaniken sig ganska snabbt ändå.

Ivan: Men varför var det barnen som kom och vittnade?

Jim: Ja, det här att barn var huvudvittnen var faktiskt ganska unikt för Sverige. Faktum är att 90 procent av alla vittnen vid häxprocesserna var barn.

Ivan: Det är ju nästan alla!

Jim: Ja, Det kan ju ha att göra med att man då tänkte att barn inte kunde hitta på så hemska historier. Och som vi sa tidigare, när ett barn pekat ut vilka vuxna som det hade sett i Blåkulla, så angav det även andra barn, som i sin tur pekade ut andra barn och ännu fler vuxna.

Ivan: Men om ett barn blev utpekade att ha varit i Blåkulla, då kunde ju det bli straffat?

Jim: Ja, fast oftast sa man ju att barnen hade blivit ditförda mot sin vilja av en vuxen. Fast många av barnen fick ändå varningar och mildare straff. Ibland kunde de till och med få belöningar när de pekade ut fler vuxna som var där och hälsade på djävulen.

Ivan: Jag undrar hur de där förhören gick till?

Jim: Ja, de som höll i förhören hade säkert lärt sig hur man får fram den information som man ville få fram. Det var nog vanligt med ledande frågor. En annan sak som inte var direkt rättssäker som man säger, var ju den att alla de här barnen oftast fick sitta ihop under de dagar som rättegångarna hölls. Då kunde ju de tillsammans sitta och berätta för varandra och få fram helt otroliga saker, som också var ganska samstämmiga.

Ivan: Men varför gjorde barnen så här?

Jim: Flera barn var ju inte äldre än 7 – 8 år, så de förstod ju inte vilka konsekvenser de ställde till med när de berättade sina historier under rättegångarna. Sen drogs de nog med i det hela genom gruppsytryck från andra barn. Och nu blev de plötsligt uppmärksammade. Det var väl första gången man lyssnade seriöst på ett barn. De fick ju faktiskt till och med närvara och påverka utgången i brottsmål. En del lite äldre barn blev också riktigt kända och kunde

till och med tjäna pengar på sina vittnesmål. Det blev så galet så att de barn som inte sa att de varit i Blåkulla tappade status och sågs som tråkiga av de andra barnen.

Ivan: Ja, jag har hört talas om att en del kunde se direkt vem som var häxa. Att de kunde peka ut dem i en folksamling.

Jim: Ja, och några av dem kallades för *visgossar*. Tänk dig vilken skräck, att bli utpekad av en så kallad *visgosse* bara för att man kanske hade en sned näsa, var rödhårig, hade ett handikapp eller helt enkelt var fattig och hade trasiga kläder.

Ivan: Då straffade man ju dem som redan kanske var mobbade... Det är ju helt sjukt!

Men Jim; Hur många blev egentligen avrättade för häxeri?

Jim: Under den här masshysterin, alltså mellan åren 1668 till och med 1676, avrättades cirka 300 personer för att de var häxor, de allra flesta av dem var kvinnor. Men även flera barn miste sina liv.

Ivan: Va!?

Jim: Jovisst, ett exempel - Den 1 juni 1675 i byn Torsåker i Ångermanland, avrättades 71 personer på samma dag, sex av dem var barn och ungdomar...

Ivan: Det här är ju så sjukt så man kan ju inte fatta att det verkligen har hänt!

Jim: Nej, och då ska du veta att cirka hundra år tidigare så hade man ju ute i Europa avrättat cirka 30 000 människor.

Ivan: Men det är ju fruktansvärt! Den som säger att allt var bättre förr ljuger.

[Musik: The Dark Wizard – Christoffer Moe Ditlevsen]

Ivan: Under den här tiden, blev hela Sverige liksom helt besatt av häxor?

Jim: Njae, inte precis hela men det spreds sig till många orter i Sverige. Från Dalarna och Härjedalen spreds det vidare till Hälsingland, Gästrikland, Medelpad, Jämtland,

Ångermanland och vidare norrut till Västerbotten och Norrbotten. Men det spred sig givetvis även söderut.

Ivan: Men Stockholm drabbades väl också?

Jim: Javisst, när det spred sig söderut till Uppland och Södermanland, kom den här häxhysterin till Stockholm med.

Och att häxhysterin kom till Stockholm, var också framför allt några barns förtjänst.

Ivan: Hur då?

Jim: Jo, det vandrade ett litet gäng ungdomar från Gävle till Stockholm och ganska snart började de berätta om dessa djävulska häxor som kidnappade barn och förde dem till djävulen. En riktig kändis som kom till Stockholm var "Gävlepojken".

Ivan: Gävlepojken - Varför var han en kändis?

Jim: Han hette egentligen Johan Johansson Griis.

Ivan: Griis?

Jim: Javisst, och han hade tidigare pekat ut sin egen mamma och fått henne avrättad som häxa i Gävle. Efter det skickades han ner till sina släktingar i Stockholm.

Han var precis som de där visgossarna som vi nämnde tidigare. Han var tyvärr en duktig berättare och det utnyttjade han flitigt. Och han hade ju även den stora gåvan att se vilka som var häxor. Snart började han "känna igen" flera av dem som bodde i Stockholm.

Ja, han såg direkt vilka som hade varit i Blåkulla festat och dansat med djävulen.

Ivan: Så nu blev människorna i Stockholm lika hysteriska?

Jim: Njae, kanske inte riktigt alla. Men tillräckligt många att det blev både hysteri och flera avrättningar.

Ivan: Men den här Griis såg till att många oskyldiga avrättades...

Jim: Ja, tyvärr. Och flera ungdomar som tyckte att han var lite häftig, tog efter honom. De började också kunna se vilka som var häxor eller inte. Och nu som sagt började häxpaniken i

Stockholm. Man kan väl nästan säga att det blev som små gäng av barn och ungdomar som spred död kring sig.

Ivan: Åhneeej elaka mobbargäng.

Jim: En av de stackars kvinnorna som blev dömd, blev till och med levande bränd på bål. Hon hette Malin matsdotter och kallades för "Rumpare-Malin".

Ivan: Levande bränd! Va hemskt!

Men jag har hört att man inte brände folk levande utan att man avrättade dem först.

Jim: Jo, men så var det ju. Men just "Rumpare-Malin" blev faktiskt levande bränd på bål.

Och det var hennes egna barn som angav henne!

Ivan: Precis som Gävlepojken! Det här är ju så sjukt! Men vad hände sen då?

Jim: Jo, men du vet att när sådana här fantasier och berättelser sprids vidare från mun till mun, från yngre barn till äldre barn och så vidare, så lägger man ofta till mer och mer tokigheter. Man försöker alltid bräcka det man hört och lägga till för att historierna skall bli ännu mer chockerande.

Ivan: Ja, det händer idag med. Rykten och "fake news" får man alltid se upp med.

Jim: Ja, du har så rätt Ivan. De här historierna blev bara värre och värre och det här "häxdrevet" ställde till det så pass att alla häkten fylldes av misstänkta. Och många föräldrar krävde att deras barn skulle skyddas och att man måste avrätta fler och fler. Så de som styrde Stockholm såg nog en katastrof framför sig. Det bodde ju nästan 60 000 människor i staden.

Ivan: Så de ville stoppa det?

Jim: Ja, på något sätt ville de ju få slut på det hela, men folket ville bara se fler och fler häxbål. Men hoppet var nära. Några av de som verkligen ville stoppa galenskaperna var vetenskapsmannen Urban Hjärne, Per Brahe som var dåtidens justitieminister, juristen Gustaf Rosenhane och prästerna Erik Noréus och Petrus Fontelius.

Ivan: Vad bra att det fanns någon vettig människa.

Jim: Ja, och även flera av de som satt i domstolarna och den tillsatta Trolldomskommisionen började också tvivla på barnens otroliga historier.

Ivan: Trolldoms...?

Jim: Trolldomskommisionen. Jo, under de här häxprocesserna anklagades det ju ett par tusen personer för att vara häxor. Både häkten och domstolar var överfulla med anklagade och vittnen. Ja, det blev så pass hysteriskt så att regeringen tillsatte en nationell Trolldomskommision. Det var en slags specialdomstol just för att ta kontroll över de allt fler häxprocesserna.

Ivan: Trolldomskommisionen var alltså proffs på just häxerier?

Jim: Japp!

[Musik: The Dark Wizard – Christoffer Moe Ditlevsen]

Ivan: Men hur fick de stopp på de här galenskaperna?

Jim: Man började utgå från att den här häxhysterin berodde mer på lögner och masspsykos än på trolldom. Så man bytte strategi under rättegångarna och började ställa motfrågor till barnens historier. Man ifrågasatte och pressade dem och märkte även att de började ta tillbaka en del av vad de sagt.

Ivan: Äntligen!

Jim: Ja, och en som de särskilt pressade var just Gävlepojken. Och till slut erkände han att han ljugit ihop alltihopa. Och då förstod man att fler ljugit och började pressa alla barnvittnen. Och en efter en började de nu erkänna att de bara ljugit.

Ivan: Men vad sa barnen om varför de ljög?

Jim: Ja, vad var alla dessa barnvittnen sa till sitt försvar är ju omöjligt att veta, men den här Gävlepojken...

Ivan: Han Griis...

Jim: Ja, Johan Johansson Griis, han sa att han ville *göra sig viktig och att han även fick betalt för att berätta om häxor i Blåkulla*. Och just det här stämmer nog på många av alla dessa barnvittnen. Många av dem grät ju och bad om ursäkt och förklarade att den som inte berättade att den blivit bortförd av häxor, riskerade att bli utfrys och till och med mobbad.

Ivan: Sjukt..

Jim: Ja, det kan man verkligen säga. Tänk vad vi människor kan ställa till det.

Ivan: Men hur slutade det här?

Jim: Ja, efter att fler och fler barnvittnen erkände att allt bara var påhittat, så friade man ju givetvis också fler och fler som varit utpekade som häxor. Och efter en tid så avvisade man de flesta trolldomsmålen, så att det till slut som man säger "dog ut".

Ivan: Men barnen då, de som pekat ut flera som häxor och fått dem avrättade - fick de några straff?

Jim: Ja, en del av dem fick riktigt hårda straff. Gävlepojken och flera andra ungdomar fick dödsstraff. Många barn fick spöstraff eller blev satta på tukthus.

Ivan: Tukthus?

Jim: Tukthus var ett slags fängelse. Men en annan följd av de här häxprocesserna var att många anhöriga till dem som blivit avrättade just för att de varit häxor, började ta hämnd på de som anklagat dem. På flera orter i landet hittades dödade ungdomar, som varit med och vittnat. Det blev nästan som omvända häxprocesser.

Ivan: Fick inte prästerna och de andra som var med och dömde människor till döden några straff?

Jim: Nej, de klarade sig för det mesta. En del präster försökte förklara det som hänt med att Satan hade påverkat dem alla för att förstöra och ställa till sorg och oro ute i byarna.

Ivan: Men de borde ju också ha fått straff, de var ju med och påverkade och hotade barnen till att vittna.

Jim: Ja, Ivan det håller jag med om.

Ivan: Häxprocesserna tog i alla fall slut, men vem var den sista som blev avrättade för att hon var häxa?

Jim: Hon kallades för "Sotpackan", en gammal fattig änka som bodde i en skruttig koja i Lista utanför Eskilstuna.

Ivan: "Sotpackan"! Vilket namn...

Jim: Ja, hon hette egentligen Anna Erichsdotter och hade flyttat med sin man Lars Månsson från Hälsingland ner till Lista, just för att slippa de här hemska häxprocesserna.

Ivan: Och så drabbades hon ändå av det, fast där i stället.

Jim: Ja, men nu var det långt senare än den stora häxpaniken. Nu var året 1704.

Anna som var över 80 år blev dömd för att hon hade trollat så bonden Nils Johansson blivit svårt sjuk. Hon hade också trollat så att prästen i byn glömde bort allt de han skulle säga under en gudstjänst. Sen hade hon ett rykte om sig att kunna mycket om örter och naturmedicin och många vände sig till henne när de behövde hjälp med olika sjukdomar.

Ivan: Men då hjälpte hon ju folk? Då var hon ju god?

Jim: Men nu hjälpte inte det. Både prästen och bonden krävde att hon skulle rannsakas för trolldom. Och Anna, eller "Sotpackan" som de kallade henne var både gammal och ful, så hon måste bara vara en häxa!

Ivan: Så den här gången var det inte barns vittnen som låg bakom dödsdomen?

Jim: Nej, nu var det vuxna män... De förhörde henne även "pinligt" – alltså använde sig av tortyr och de fick henne att erkänna allt möjligt. Och trots att hon i Hovrätten beskrevs som "åldrig och minneslös", så vägde prästens ord tungt.

Ja, så pass tungt att till och med Högsta domstolen dömde henne till döden.

Ivan: Så de torterade "Sotpackan". Vad grymt... vad gjorde de då mot henne?

Jim: Ja, tortyr var ganska vanligt när man försökte få folk att erkänna svårare brott, till exempel häxeri. De kunde bli misshandlade, till exempel att man slog dem eller nöp dem med tång eller så tvingade man dem att vara vakna i flera dygn. Då kunde man bli så pass utmattad att man inte riktigt visste vad man svarade när man förhördes.

Ivan: Verkligen grymt. Men "Sotpackan" var väl den sista människan i Sverige som avrättades för häxeri.

Jim: Ja, Anna Erichsdotter blev den sista människan som avrättades för häxeri i Sverige.

Det skedde den 15 juni 1704.

Ivan: Att folk kunde vara så grymma. Anklaga andra för saker de inte gjort, tortera dem och sen halshugga och bränna dem. Hur kunde folk bli så där elaka?

Jim: Ja, du Ivan... Det undrar jag med.

Antagligen så trodde många så pass mycket på häxor och ond magi att man var jätterädd för det. De trodde kanske att de ändå gjorde rätt, även om det de gjorde var mycket grymt.

Ivan: Det här var både spännande och hemskt på samma gång.

Jim: Ja, det här tillhör verkligen vår mörka historia.

[Musik: The Dark Wizard – Christoffer Moe Ditlevsen]

Jim: Mellan åren 1668 till 1676, anklagades ett par tusen personer för att vara häxor. De anklagades framför allt för att de hade ingått ett förbund med Djävulen och rest till häxsabbaten i Blåkulla. I våra arkiv finns Protokollen från dessa rättegångar. De innehåller stora mängder vittnesmål från barn som säger sig nattetid ha ryckts upp ur sina sängar och blivit bortförda av häxor och förda till Blåkulla. I de här fantasifulla vittnesmålen berättas också om allt hemskt och märkligt som försiggick där i Blåkulla. Är ni nyfikna, så kommer ni faktiskt åt de här protokollen hemifrån. Gå in på Riksarkivets hemsida: Riksarkivet.se och där går man in i den Digitala forskarsalen. Välj ämnesområde: Brott och Straff och där kan ni hitta Trolldomskommissionen. Där finns också vägledningar till material från olika häxprocesser.

Ivan: Då kan jag också hitta mer om det här hemma!

Jim: Ja, absolut! Du ska ha tack Ivan som ville komma hit och podda med oss. Det var verkligen kul att ha dig här igen:

Ivan: Ja, jag tycker det var kul att få komma hit till er studio.

Jim: Ja, men det gick ju lika bra nu som förra gången. Du börjar ju bli proffs på det här med att podda.

Ivan: Ja, men jag gillar när det är lite spännande ämnen.

Jim: Vad säger du Ivan, ska vi säga hejdå till lyssnarna?

Ivan: Ja, det gör vi... Ett, Två, Tre : Hejdå!

Jim: Och där slutar vi detta poddavsnitt från arkivstudion i Östersund.

Tack alla ni som lyssnar och fortsätt att följa oss, det kommer snart mer intressanta poddar!